

delavnici na Mali Strani se je vršil marsikateri razgovor o umetnosti in med tovariši, ki so tu dobili celo prve grafične nauke, je bil tudi Tone Kralj. Po praški dobi, ki je dala vsemu Jakčevemu delu pečat svobodnega in samostojnega razvoja, ki je dosegel v grafiki in še prav posebno v ilustraciji lirike svoje najfinejše možnosti, se nam zdi celo važna tudi ameriška doba. Važna za Jakca-človeka, ki je v čisto tujem svetu vdruživ in sedaj zavedno odkril smisel svoje domovine in pa za Jakca-slikarja, ki je tu trčil ob novi problem stvarne oblike. Kakor da je v trezni deželi ostal sam z nemirom svoje umešniške notranjosti: s silo se je ukrotil in uglasil svojo formo, toda s tem je žrtvoval dober del svojega bistva. Kasnejša dela bodo pokazala, če se bo opomogel od epizode, ki je kot slana pomorila prej tako očitno individualno občutje. Po ekspresivni poglobljenosti v lastno dušo, po begu v svet, iz katerega prinaša bengalične luči afrikanske in odsev neke tuje olikanosti, se večno vznemljivi slikar vrača v domovino. Ali naj mu z Dobido želimo končnega miru? Sebi in času bo bolj zvest, če se bo v živi krivulji dalje boril za svoj izraz in premagoval premico miru. S takim delom pa si je že pošteno zaslužil knjigo v Umetniški matici, ki nas sili k razmišljanju o delu slovenskega slikarja.

Francè Mesesnel.

O opremi slovenske knjige

Pri nas Slovencih se je pokazalo kakor drugod, da ni dovolj, ako je knjiga dotiskana in sešita v šop listov, ki so zavarovani s platnicami iz lepenke. Take knjige bi se razlikovale med sabo le po velikosti in ne bi izražale na zunaj prav nikakega spoštovanja do avtorja in njegovega dela. Tudi zanimanje za knjigo je večje, če je lepo in okusno opremljena, veseljje, s katerim vzamemo v roke tako knjigo, poživi željo po njej.

V vseh dobah, od rojstva knjige, so krasili njene platnice in hrbet. Stare knjige, zlasti one, pisane po samostanih, so umotvori, v katere so avtorji polagali ogromno truda in okusa. Tisk in njegov napredek je izpremenil način in obliko opreme. Tehnika vezave je napredovala, stroji, ki so jih uvedli, so omogočili vezave v večjih nakladah. Do današnjih dni je napredek v tisku in vezavi tolikšen, zlasti tehnični napredek, da se oprema današnjih knjig nikakor ne more primerjati z opremo starih. Isti so ostali le osnovni principi.

Prvo, kar je važno pri knjigi, je naslov. Če leži knjiga na mizi, mora imeti naslov na prednji platnici, če je v predalu, ga mora imeti na hrbtu. Oziroma potrebna sta oba napisa. S prvo platnico in s hrbtom sta nam dani dve, največkrat vidni ploskvi. Naloga je torej, urediti ti dve ploskvi tako, da bosta harmonično in estetsko učinkovali. Ako napisa dovolj izpolnjujeta to nalogo, lahko rečemo, da je knjiga lepa. Primeren format knjige, skrbno izbrana barva platnic in hrbta, ustrezajoče črke, ki so pravilno urejene, mnogokrat res zadoščajo, da dosežemo namen.

Jasno je, da ni vseeno, na kakšen papir tiskamo in s kakšnimi črkami. Vsak papir ni primeren za knjigo, pomembna je debelina in kvaliteta. Z ureditvijo črk v vrste, vrst v odstavke, odstavkov v smotrno organizirano celoto, ki je postavljena na papir tako, da so robovi skladni s tiskano maso, dosežemo estetsko močan efekt.

V starih časih so dekorativno krasili začetne črke vsakega poglavja. V modernem času to popolnoma opuščajo. V poezijah, kjer strani niso tako izpolnjene s tiskom kakor pri delu v prozi, je za dosego lepe oblike na vsaki strani posebno važna organizacija stilov.

Mnogokrat izberemo napis na platnici ali pa je obseg obeh ploskev tak, da čutimo nepopolnost, praznoto s samim napisom; takrat je ornament nujen. Med vsebino knjige in opremo mora biti skladnost, izraz opreme se mora ujemati z značajem vsebine. Pri marsikateri knjigi čutimo potrebo, izraziti simbolično že na zunaj vsebino knjige, često že radi tradicije. Pri mašnih knjigah na primer, se zdi oprema brez simboličnega izraza vsebine nepopolna.

V raznih dobah so z različnim okusom opremljali knjige. Močan vpliv pri tem sta imela arhitektura in slikarstvo. Večkrat so knjige opremljali slikarji. Celo pri nas je precej takih knjig. Cankarjeve knjige je na primer opremljal slikar Hinko Smrekar, ki je upodabljal na naslovni strani glavnega junaka ali pa prizor iz dela. Pa ne samo Cankarjeva, mnogo drugih del je opremljenih na ta način.

Smisel za opremo je pri narodih različen. Znano je, da Francozi kupujejo največ broširanih knjig, ki jih prebrane mnogokrat zavržejo. Pri opremi izbirajo le one, ki jih hranijo v svojih knjižnicah. To so navadno klasiki in priznani pisatelji. Francoske klasike dobimo v standardiziranih in to izredno luksurnih izdajah. Nemci povečini opremljajo izbrano, tudi popularne knjižne družbe kakor „Knauer Verlag“, „Malik Verlag“, „Müller Verlag“. Skoraj povsod pa prevladujejo standardne opreme.

Pri Slovencih je standardnih oprem jako malo. Najznačilnejša je bila „Splošna knjižnica“, podobno kakor nemška „Reklama“.

V zadnjih letih izide pri nas največ knjig, skoraj vse pri knjižnih zadrugah. Prav knjižne zadruge so poživile in izredno izboljšale opremo naših knjig. Vsaka ima svojega opremnika, kar prav lahko opazimo po smeri, ki jo opremnik zastopa.

Pri pregledu knjižnih oprem pričnem s cand. arh. Bojanom Stupico. Najznačilnejše pri tem „Hramovem“ opremniku je to, da pri vsaki opremi simbolično označuje vsebino dela. Oni, ki dela ne pozna, bo morda zaslutil vsebino že s platnice.

Opisati hočem Tolstega „Vstajenje“ in sicer izvod v polnem usnju: Na zelo temnordečem usnju, za oko črnem, je pas zlate, tenke mrežice. Za mrežico dvigajo tri figurice svoje roke proti križu, ki sega s svojo prečno ročico preko mrežice, kjer je precej velik napis „Vstajenje“. Napis in figurice so rdeče barve. Hrbet ima prav tako zlato mrežico kakor platnica, le brez figuric. Tu je preko mrežice napis, pod njo pa pisateljevo ime. Simbol je očiten. Figurice pomenijo hrepenenje, križ vstajenje, mrežica pa človekovo usodo; torej hrepenenje po popolnem, večnem življenju, vstajenje v njem.

Kniga, ki v opremi izdaja po finesah in preciznosti dekorja in črk svojega avtorja, je Benedetta Croceja „Zgodovina Evrope v devetnajstem stoletju“. Hrbet iz črnega usnja je razdeljen podolgem v tri polja. Srednje polje, ki je nekoliko ožje od stranskih, je zlato in nosi črn napis. Ta napis je sestavljen iz tankih, klasičnih, lepih črk. Začetna črka vsake besede je le nekoliko odebeljena. Stranska polja so razdeljena v med seboj enake, črne in zlate podolgaste pravokotnike. Platnica je zelenkastomodre barve. V zlatem

okvirju so razvrščeni pravokotniki z napisom v klasični pisavi na tanki, komaj vidni mrežici tako, da sega pravokotnik, kjer piše „Zgodovina“ na levi strani preko okvira. V okviru na desni strani je stilizirana sova, simbol znanosti, filozofije, pod njo klasičen ornament. Vse poteze so izredno tanke.

Kot tretjo Stupčevu opremo hočem opisati Jelušičev roman „Cezar“. Vzajem zopet luksuzno izdajo, vezano v polno usnje. Usnje te knjige je efektno prešano, rujave barve, le po sredi platnice je gladek pas temnejše rujave barve, ki nosi pokončno velik napis „Cezar“. Ob zgornjem robu se nekoliko razširi in nosi stiliziranega krilatega leva z rimskim snopom vrh prapora. Drog tega prapora, simbola rimske moči, sega pod napisom do spodnjega roba platnice. Hrbet ima vtisnjen klasičen ornament, preko katerega piše spodaj M. Jelušič, zgoraj pa Cezar.

Vsaka Stupčeva knjiga je efektna, z okusom so izbrane barve, črke lepe, vendar včasih preveč žrtvuje čitljivost napisa. Tudi ni nujno opremljati vsake knjige s simboličnim izrazom vsebine.

Tiskovni zadrugi opremljata knjige ing. arh. Janko Omahen in ing. arh. Dom. Serajnik. Kdor pozna druga dela teh dveh arhitektov, bo opazil sorodnost njunih dekornih elementov z elementi njune knjižne opreme. S svojo opremo se skušata približati duhu časa, v katerem je bilo delo napisano ali času, ki o njem delo pripoveduje. (Voltaire: Kandid.) Značilne zanj so neke dekorativno prepletene rozete na hrbtih, ki današnjemu okusu ne ustrezajo. Knjigam, vezanim v polusnje, dajeta napise le na hrbet. Platnice oblačita v vzorčast papir; z njim hočeta doseči nekaj efekt. Pri Kosovelovih „Zbranih pesmih“ (D. Serajnik) izraža papir lirično vsebino.

Ta knjiga je med najlepšimi. Omenil sem že Voltairovo delo Kandid. (J. Omahen). V platno vezana je oranžne barve. Na platnici nosi zlat, stiliziran grb s krono, tesno pod grbom se vije trak z latinskim napisom. Značilen je hrbet, razdeljen v dekorativna polja v duhu Voltairjeve dobe.

S preprostimi sredstvi, a lepo učinkovit hrbet je dosegel Omahen pri Tagorejevi knjigi „Dom in svet“. Miren in lep zlat ornament na črnem usnju nosi knjiga Josepha Conrada „Senčna črta“. Napis te knjige je sredi hrbta, na zlatem polju. Pri Duhamelovem delu „Prizori iz bodočega življenja“ pa učinkuje ornament razbito in napis je slabo čitljiv, tudi zato, ker se zlata barva na rumeni podlagi slabo odraža. Lousia Adamiča roman „Smeh v džungli“ je dekoriran sredi hrbta z belo rozeto, oziroma z belim okroglim poljem, obdanim s prav tako belimi polkrožci in nosi naslov. Nekako pod rozeto je še okvir iz petih zlatih črt.

Serajnik je opremil z rozeto Stendhalovo knjigo „Rdeče in črno“. Le, da je tu razkošnejša; okoli srebrnega polja — srebro na črnem usnju — ki je pomaknjeno višje, se vije dekor v simetriji in nosi na dveh trakovih podnaslov „Kronika leta 1830.“ V spodnjem delu hrbta se ponovi simetrično oni dekor, ki je pod glavnim naslovom.

Še eno opremo Janka Omahna hočem omeniti, in sicer prevod Stevenson „Prigode Davida Balfourja I. in II. del. Knjigi sta vezani v rdeče usnje in zelen vzorčast papir. Hrbet je razdeljen v sedem polj. Zgornje in spodnje zlato polje nosi naslov knjige, srednji, tudi zlati, imata rdeči zvezdi. Tri rdeča polja med zlatimi segajo v platnice in so kakor pritrjena z zvezdo. Ta osnutek je originalen in učinkovit.

Najpreprostejšo opremo nudi Jugoslovanska knjigarna, opremo arhitekta J. Mesarja, ki se omejuje na barvo platna in napis.

Po številu izbranih knjig je jako močna založba „Modra ptica“. Oprema teh knjig, arhitekt I. Špinčič, se v glavnem izogiblje vsaki dekoraciji. Najpreprostejše opreme so mu najbolj uspele. Naj omenim dve: Čehova „Anjuto“ in Hamsunovega „Pana“. Pri nekaterih so črke nelepe, okorne, dasi bi človek pričakoval, da bo avtor posvetil vso pažnjo črkam. Ornamentiki se povsod ne more izogniti; ta je priprosta, sestavljena po večini le s tiskarskimi pripomočki. Na ta način je posebno uspela oprema Gradnikovih „Svetlih samot“, zlasti luksusna izdaja.

Poslednja knjiga, ki jo je izdala „Modra ptica“, Maksima Gorkega „Trije ljudje“, je ponesrečena. Kompozicija na platnici učinkuje naravnost plakatsko, črke so nelepe in okorne. Na hrbtu občutno moti velika črka M.

Te vrste so le površen vpogled v snovanje te naše mlade umetnosti. Za popolnejšo študijo o slovenski knjižni opremi bi se bilo potrebno pomuditi ne le pri izdanih posameznih knjižnih zadrug, temveč bi si bilo potrebno ogledati v glavnem vse naše stare in novejšje knjige. Poudariti sem hotel v prvi vrsti, da lepa knjiga ni le privilegij večjih in bogatejših narodov. Želja po lepi obliki knjige je pri nas toliko napredovala, da nam je postala ta umetnost nujna, dasi smo majhen narod.

Božo Gvardijančič.

Iz tujih knjig in revij

Novi vidiki v geografiji francoskih političnih strank. — Kdor gleda francosko politično življenje samo oddaleč in brez pravega in globljega poznavanja francoskega življenja in francoskih razmer, ta se rad tolaži s prepričanjem, da je Francija dežela, kjer se še v vsej zmagovitosti in polnosti izživlja zapadnoevropska demokracija, zmagovito odbijajoč izkušnje tako fašizma kot komunizma. Doslej je ustavnopravni okvir francoske republike tudi res še demokratsko-liberalnega značaja z zakonitimi strankami, ki pošiljajo v parlament poslance, izvoljene v splošnih, tajnih volitvah. Noben opazovalec današnjega francoskega življenja pa ne more prezreti, da današnje francosko politično življenje še zdaleka ni več istovetno z življenjem francoskih političnih strank, marveč da mimo strank gibljejo in razgibavajo vse javno življenje tokovi in struje, ki se odtezajo strankam, a ki so tako močni, da vlečejo stranke za seboj in jim narekujejo bistvene spremembe politične taktike, pa ne samo taktike, marveč načina političnega življenja sploh. Mimo strank se tudi v Franciji bije danes v vsem javnem življenju boj, ki ga le splošno pogledano moremo označiti za borbo proti ali za fašistično ureditev države, za borbo proti ali za komunistično ureditev družbe. Kajpak ima ta borba mnogo odtenkov, je tu praktična, tam ideološka, a v bistvu naletite povsod na antagonizem: fašizem ali komunizem. In ta antagonizem v vseh naštetih odtenkih in prelivih je že danes močno izpremenil podobo tistih političnih sil, ki so gibal francoskega političnega življenja. Celotno stare stranke same je vplivala že tako znatno, da se začena med njimi pregrupacija po vidiku, ki je bil vse do danes neznan v političnem življenju republikanske Francije. O tem novem vidiku in o pregrupaciji političnih strank po njem piše v „Nouvelle Revue Française“ Albert Thibaudet, politični ideolog in pisec znane knjige „Les Idées politiques de la France“.